

(4) สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด และสำนักงานสามัญศึกษากรุงเทพมหานคร

(5) ส่วนราชการที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินและมีลักษณะทำนองเดียวกับ (2) หรือ (3) และ ก.ค.กำหนดให้เป็นหน่วยงานทางการศึกษา

มาตรา 4 ให้ยกเลิกความในมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ.2523 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 24 อัตราเงินเดือนข้าราชการครู และอัตราเงินประจำตำแหน่งข้าราชการครูให้เป็นไปตามบัญชีอัตราเงินเดือน และบัญชีอัตราเงินประจำตำแหน่งข้าราชการพลเรือนตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ”

มาตรา 5 ให้ยกเลิกความใน (ก) ของมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ.2523 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“(ก) ตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการให้การศึกษาที่ไม่สังกัดโรงเรียน วิทยาลัยหรือสถานศึกษาที่เรียกชื่ออย่างอื่นของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ตำแหน่งที่มีชื่อในการบริหารดังต่อไปนี้

- (1) สารวัตรนักเรียนและนักศึกษา
- (2) คีษานิเทศก์
- (3) ผู้ช่วยศึกษานิเทศก์อำเภอ
- (4) คีษานิเทศก์อำเภอ
- (5) ผู้ช่วยศึกษานิเทศก์จังหวัด
- (6) คีษานิเทศก์จังหวัด
- (7) ผู้ช่วยศึกษานิเทศก์เขต
- (8) คีษานิเทศก์เขต
- (9) ผู้ช่วยหัวหน้าการประถมศึกษากิ่งอำเภอ
- (10) หัวหน้าการประถมศึกษากิ่งอำเภอ
- (11) ผู้ช่วยหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ
- (12) หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ
- (13) ผู้ช่วยผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด
- (14) ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด
- (15) ผู้ช่วยผู้อำนวยการการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร
- (16) ผู้อำนวยการการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร

- (17) ผู้ช่วยผู้อำนวยการสามัญศึกษาจังหวัด
- (18) ผู้อำนวยการสามัญศึกษาจังหวัด
- (19) ผู้ช่วยผู้อำนวยการสามัญศึกษากรุงเทพมหานคร
- (20) ผู้อำนวยการสามัญศึกษากรุงเทพมหานคร
- (21) ตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นซึ่งมิใช่ตำแหน่งข้าราชการพลเรือนสามัญตามที่

ก.ค.กำหนดให้เป็นตำแหน่งข้าราชการครู”

มาตรา 7 ให้ยกเลิกความในมาตรา 35 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ.2523 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 35 ข้าราชการครูจะได้รับเงินเดือนตามตำแหน่ง ข้าราชการครูผู้ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งใด จะได้รับเงินเดือนในขั้นต่ำของระดับเงินเดือนสำหรับตำแหน่งนั้น ในกรณีที่จะให้ได้รับเงินเดือนสูงกว่าหรือต่ำกว่าขั้นต่ำ หรือสูงกว่าขั้นสูงของเงินเดือนสำหรับตำแหน่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎ ก.ค.

ในกรณี ก.ค.กำหนดให้ตำแหน่งใดได้รับเงินเดือนหลายระดับ เมื่อข้าราชการครูซึ่งดำรงตำแหน่งนั้น ได้รับเงินเดือนถึงขั้นต่ำของระดับถัดไปตามที่ ก.ค.กำหนดไว้สำหรับตำแหน่งนั้น ให้ผู้มีอำนาจสั่งบรรจุตามมาตรา 42 มีคำสั่งให้ข้าราชการครูซึ่งตำแหน่งนั้นได้รับเงินเดือนในระดับถัดไปนั้น

ข้าราชการครูผู้ดำรงตำแหน่งดังต่อไปนี้นอกจากจะได้รับเงินเดือนตามตำแหน่งแล้วให้ได้รับเงินประจำตำแหน่งอีกส่วนหนึ่งดังนี้

(1) ผู้ดำรงตำแหน่งประภทวิชาชีพเฉพาะหรือเชี่ยวชาญเฉพาะ ให้ได้รับเงินประจำตำแหน่งในอัตราเงินประจำตำแหน่งประภทวิชาชีพเฉพาะหรือเชี่ยวชาญเฉพาะโดยอนุโลมตามบัญชีอัตราเงินประจำตำแหน่งข้าราชการพลเรือน ตามที่ได้รับอนุมัติจาก ก.ค. โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

(2) ผู้ดำรงตำแหน่งประภทบริหารระดับสูงหรือบริหารระดับกลาง ให้ได้รับเงินประจำตำแหน่งในอัตราเงินประจำตำแหน่งประภทผู้บริหารระดับสูงหรือบริหารระดับกลางโดยอนุโลมตามบัญชีอัตราเงินประจำตำแหน่งข้าราชการพลเรือน ตามที่ได้รับอนุมัติจาก ก.ค. โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง”

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

อานันท์ ปันยารชุน

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากได้มีการปรับปรุงการแบ่งส่วนราชการของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดให้มีสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด และสำนักงานสามัญศึกษากรุงเทพมหานคร โดยมีผู้อำนวยการสามัญศึกษาจังหวัด ผู้ช่วยผู้อำนวยการสามัญศึกษาจังหวัด ผู้อำนวยการสามัญศึกษากรุงเทพมหานคร และผู้ช่วยผู้อำนวยการสามัญศึกษากรุงเทพมหานคร เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานในสำนักงานดังกล่าวสมควรกำหนดให้หน่วยงานข้างต้นและตำแหน่งดังกล่าวข้างต้นเป็นหน่วยงานทางการศึกษาและข้าราชการครู กับกำหนดให้ ก.ค.มีอำนาจกำหนดหน่วยงานทางการศึกษาเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความคล่องตัวขึ้น และเนื่องจากได้มีการปรับปรุงบัญชีอัตราเงินเดือนข้าราชการพลเรือนและกำหนดบัญชีอัตราเงินประจำตำแหน่งของข้าราชการพลเรือนตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนขึ้นใหม่ ซึ่งกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูบัญญัติให้นำบัญชีอัตราเงินเดือนข้าราชการพลเรือนมาใช้บังคับแก่ข้าราชการครูโดยอนุโลม สมควรกำหนดบัญชีอัตราเงินเดือนประจำตำแหน่งข้าราชการครูประเภทของตำแหน่งข้าราชการครู และการรับเงินประจำตำแหน่งของข้าราชการครูให้สอดคล้องกัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

พระราชบัญญัติ
ระเบียบข้าราชการครู (ฉบับที่ 3)
พ.ศ.2538

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2538
เป็นปีที่ 50 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้
ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครู
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของ
รัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู (ฉบับที่ 3)
พ.ศ.2538”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2537 เป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิกความในมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู
พ.ศ.2523 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 และให้
ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 24 อัตราเงินเดือนข้าราชการครู ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยเงินเดือนและเงิน
ประจำตำแหน่งที่กำหนดไว้สำหรับข้าราชการพลเรือนโดยอนุโลม

อัตราเงินประจำตำแหน่งข้าราชการครู ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยเงินเดือนและเงิน
ประจำตำแหน่ง”⁽¹⁾

⁽¹⁾ได้นำความใหม่ในมาตรา 24 ไปพิมพ์แทนความที่ถูกยกเลิกไว้ด้วยแล้ว

มาตรา 4 ให้ยกเลิกความในวรรคสองของมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ.2523 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“ตำแหน่งข้าราชการครูตำแหน่งใดจะได้รับเงินเดือนในระดับใด ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎ ก.ค. โดยให้คำนึงถึงการรับเงินเดือนของข้าราชการพลเรือนตามกฎหมายว่าด้วยเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่งด้วย”⁽¹⁾

มาตรา 5 ให้ยกเลิกวรรคสามของมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ.2523 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ชวน หลีกภัย

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่ได้มีการแยกบัญชีอัตราเงินเดือนและบัญชีอัตราเงินประจำตำแหน่งของข้าราชการพลเรือนซึ่งอนุโลมนำมาใช้กับข้าราชการครูไปบัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่งซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะแล้วสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูให้สอดคล้องกัน ประกอบกับการกำหนดให้ข้าราชการครูได้รับเงินเดือนตามตำแหน่งก็ควรจะได้คำนึงถึงหลักเกณฑ์การรับเงินเดือนของข้าราชการพลเรือนตามกฎหมายดังกล่าวด้วย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 112 ตอนที่ 1 ก ลงวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2538)

⁽¹⁾ ได้นำความใหม่ในวรรคสองของมาตรา 30 ไปพิมพ์แทนความที่ถูกยกเลิกไว้ด้วยแล้ว

รัฐธรรมนูญกับการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นั้น อาจจะได้รับการศึกษาไปหลายชื่อเรียกด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมุมมองของหลาย ๆ กลุ่มที่แตกต่างกันออกไป กลุ่มนักการศึกษาและนักพัฒนาเรียกรัฐธรรมนูญฉบับนี้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับการศึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการศึกษาไว้อย่างกว้างขวางและจัดให้อยู่ในลำดับที่สูงยิ่ง มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยตรงที่สำคัญ ๆ อย่างน้อยสามมาตราด้วยกันคือ มาตรา 43 มาตรา 69 และมาตรา 81 และจัดให้อยู่ในสามหมวดสำคัญคือ หมวด 3 เรื่องสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย หมวด 4 เรื่องหน้าที่ของชนชาวไทย และหมวด 5 เรื่องแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

มาตรา 43 “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน

การจัดการศึกษาอบรมของรัฐ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

วรรคแรกของมาตรานี้บ่งได้ว่า เป็นการปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญยิ่งทีเดียว เพราะรูปแบบการศึกษาที่เคยใช้วิธีการบังคับ ไม่ว่าจะเป็นการบังคับรัฐให้กระทำ หรือบังคับประชาชนให้ปฏิบัติตามแต่เพียงอย่างเดียวก็ทำได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว คือ ได้เปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องของสิทธิและเสรีภาพแทน ความเป็นมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรีก็อยู่ที่การมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาอบรมขั้นพื้นฐานนั่นเอง เพราะฉะนั้นอุปสรรคทั้งหลายทั้งปวงที่จะทำให้ประชาชนไม่อาจรับการศึกษาอบรมได้ โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องได้รับการขจัดปัดเป่าให้หมดไปโดยเร็ว เช่น ค่าเล่าเรียนในการรับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ที่นับได้ว่าเป็นอุปสรรคสำคัญแก่คนที่ด้อยโอกาสโดยทั่วไปนั้น ก็ต้องนำขึ้นมาพิจารณากันอย่างจริงจัง ดังนั้นการจัดการศึกษาโดยไม่คิดค่าเล่าเรียนดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น จึงเป็นหัวใจของการสร้างคนให้มีคุณภาพของสังคมอย่างชัดเจนที่สุด

การกำหนดให้ทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นเวลาสิบสองปี ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ถือได้ว่าเป็นการปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญยิ่งอีกเช่นกัน เพราะแต่เดิมนั้น รัฐจัดให้มีการศึกษาภาคบังคับแต่เพียง 6 ปีเท่านั้น แต่บัดนี้ได้เปลี่ยนกลายมาเป็นสิทธิอย่างมีเกียรติที่จะรับการศึกษาโดยไม่ต้อง “บังคับ” ถึง 12 ปีด้วยกัน การกระทำเช่นนี้ นอกจากจะเป็นการเพิ่มพูนความ

รู้ความสามารถให้แก่ประชาชนให้เหมาะสมตามยุคสมัยโลกาภิวัตน์กันแล้ว ยังมีผลเป็นการแก้ปัญหาอื่น ๆ ให้แก่สังคมไปด้วยในตัว เช่น ปัญหาแรงงานเด็กและหรือปัญหาโสเภณีเด็ก เป็นต้น

มีเพียงไม่กี่ประเทศในโลกนี้เท่านั้นที่จะกล้าตัดสินใจลงทุนระยะยาว โดยรัฐจัดให้การศึกษอบรมแก่พลเมืองอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายเป็นเวลายาวนานถึง 12 ปี ไทยเป็นประเทศหนึ่งในจำนวนน้อยประเทศนั้น จึงต้องนับเป็นความภาคภูมิใจของเรชาวไทยเป็นประการแรก และยังคงต้องยอมรับนับถือกัน ในความเป็นอารยะของไทยเราอีกประการหนึ่ง นั่นคือ พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงประดิษฐ์อักษรไทยเป็นมรดกทางปัญญาของสังคมอารยะ ให้แก่ลูกหลานไทยได้ใช้ร่ำเรียนสืบต่อกันมาตั้งเกือบแปดร้อยปีมาแล้ว

วรรคสองของมาตรา 43 นั้น ก็ย่อมถือได้ว่าเป็นการปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญอีกด้วย เพราะเป็นการกระจายอำนาจของการจัดการศึกษาออกไปจากกระทรวง ต่อแต่นี้ไปการจัดการศึกษาไม่ใช่เป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการหรือทบวงมหาวิทยาลัยแต่ผู้เดียวฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าในการจัดการให้การศึกษา นั้น ให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนด้วย การรวมศูนย์อำนาจในการจัดการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นข้อด้อยอย่างยิ่งของระบบการศึกษาของไทยเราก็จะได้รับการปฏิรูปกันอย่างจริงจังเสียที

ส่วนในวรรคสามนั้น ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษอบรมขององค์กรวิชาชีพต่าง ๆ เช่น การอบรมเนติบัณฑิตไทยของเนติบัณฑิตยสภาการอบรมแพทย์ของแพทยสภา คือ เป็นการจัดการอบรมเพื่อรับใบประกอบวิชาชีพขององค์กรวิชาชีพต่าง ๆ นั่นเอง การจัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชนโดยเอกชน ซึ่งถือเป็นการจัดการศึกษาภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ไม่ใช่เป็นเรื่องของการจัดโดยรัฐโดยตรง เหมือนกับที่รัฐได้จัดตั้งโรงเรียนในระดับต่าง ๆ ขึ้นมาเอง เช่น โรงเรียนประถมหรือโรงเรียนมัธยมของรัฐทั้งหลาย และการจัดอย่างที่ว่านี้นั้นจะต้องให้ความคุ้มครองโดยบัญญัติไว้ในกฎหมายลูกที่จะต้องตราขึ้นต่อไป

มาตรา 69 “บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รับราชการทหารเสียาภิอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษอบรม พิทักษ์ปกป้องและสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรานี้วางไว้ในหมวดหน้าที่ของชนชาวไทย รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ว่า เมื่อเกิดมาเป็นคนไทยแล้ว นอกจากจะมีสิทธิเสรีภาพบริบูรณ์ เพื่อสนองหลักการของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กันแล้ว ยังจะต้องมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกันอย่างเคร่งครัดอีกด้วย ไม่ว่าจะด้วยความเต็มใจหรือ

ไม่ก็ตาม หน้าที่สำคัญนี้คือ หน้าที่ในการรักษาชาติบ้านเมืองให้อยู่รอดปลอดภัยและอย่างพัฒนา
สถาพร

จะเห็นได้ว่า หน้าที่สำคัญเพื่อทำให้รัฐได้พัฒนาอย่างยั่งยืน คือหน้าที่ในการรับการศึกษา
อบรม คนไทยจะไม่ยอมเข้าโรงเรียนหรือเข้ารับการศึกษาอบรมจากโรงเรียนเลยไม่ได้ ผู้ใดฝ่าฝืนก็
จะต้องได้รับโทษทัณฑ์กันไปตามสมควร อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตามมาตรานี้ในรายละเอียดคนนั้น
จะต้องมีกฎหมายรองรับขึ้นมาอีกฉบับหนึ่ง นั่นคือกฎหมายว่าด้วยการศึกษาภาคบังคับ

คำว่า บังคับ นั้น แม้จะฟังดูไม่ตึงนักก็ตาม แต่ก็ความจริงที่จะต้องยอมรับกันว่าเป็น
การบังคับให้ผู้คนพลเมืองไปเรียนหนังสือจริง ๆ ส่วนจะบังคับกันก็ปีก็เดือน ก็สุดแต่จะพิจารณา
ความเหมาะสมว่าการศึกษาภาคบังคับจะต้องใช้เวลากี่ปี จึงจะสามารถสร้างความเป็นพลเมืองดีได้
ในระดับพื้นฐาน ประเทศเราเคยใช้เวลาบังคับเป็นเวลาสี่ปีกันมาก่อน และได้ขยับปรับฐานการ
ศึกษาภาคบังคับขึ้นเป็นหกปีในภายหลัง ซึ่งนั่นก็คือการศึกษาระดับประถมศึกษาที่จัดอยู่ในขณะนี้
นั่นเอง

ถ้าเราจะถือเอาอายุ 13 ปี เป็นเกณฑ์ของการพ้นภาวะวัยเด็ก และการก้าวเข้าสู่ภาวะวัยรุ่น
หนุ่มสาว และถ้าจะถือกันต่อไปอีกว่า อายุขั้นต้นที่มนุษย์เราจะมีความพร้อมบริบูรณ์ในการรับการ
ศึกษาอบรมซึ่งหมายถึง การดูแลตัวเองได้ในระดับหนึ่งว่าอยู่ที่ 7 ปี อันเป็นเกณฑ์บังคับการเข้า
เรียนที่มีอยู่ในปัจจุบัน การใช้เวลาเรียนในระดับนี้เป็นเวลา 6 ปี ก็จะถึงวัยรุ่นพอดี และถ้าจะขยับ
ปรับฐานเวลาของการศึกษาภาคบังคับออกเป็นเก้าปี เราจะได้พลเมืองออกจากโรงเรียนเมื่ออายุ 16
ปี ซึ่งย่อมจะมีผลดีกว่าการที่จะต้องออกจากโรงเรียนที่อายุ 13 ปีอย่างแน่นอน

อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปการศึกษาที่ดีนั้นก็ต้องคำนึงถึงประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้
ประกอบด้วย นั่นก็คือ ผลการศึกษาวิจัยในปัจจุบันที่ยืนยันเวลาของการพัฒนาสมองสูงสุดของ
มนุษย์ไปในทำนองที่ว่าว่าจะถึงขั้นอนุบาลก็สายเสียแล้ว ข้อประเด็นนี้ก็เป็นสิ่งที่นักการศึกษาจะ
ต้องพิจารณาในการกำหนดนิยามคำว่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรา 43 และการศึกษาภาค
บังคับตามมาตรา 69 นี้ประกอบกันไปให้เหมาะสมด้วยว่า สมควรจะนับการศึกษาระดับอนุบาล
เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน และควรขยายการศึกษาภาคบังคับออกเป็นเก้าปีหรือไม่

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิด
ความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับ
ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้ และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยว
กับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุน

สนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

มาตรา 81 นี้เป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงอีกมาตราหนึ่ง มาตรานี้จัดไว้ในหมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ที่ได้บัญญัติความสำคัญของหมวดนี้ไว้ในมาตรา 88 ว่า

“บทบัญญัติในหมวดนี้มีไว้เพื่อเป็นแนวทางในการตรากฎหมายและการกำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน

ในการแถลงนโยบายต่อรัฐสภาตามมาตรา 211 คณะรัฐมนตรีที่จะเข้าบริหารราชการแผ่นดินต้องชี้แจงต่อรัฐสภาให้ชัดเจนว่า จะดำเนินการใด เพื่อบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้ และจะต้องจัดทำรายงานแสดงผลการดำเนินการรวมทั้งปัญหาและอุปสรรคเสนอต่อรัฐสภาปีละหนึ่งครั้ง”

ที่กล่าวว่ามาตรา 81 เป็นมาตราของการปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงก็เพราะว่าบทบัญญัติมาตรานี้ได้ประมวลเอาเรื่องสำคัญ ๆ ในเรื่องของการศึกษามาไว้อย่างกระชับและสมบูรณ์ และยังผูกโยงไปสู่การบังคับปฏิบัติสำหรับรัฐบาลเอาไว้อีกด้วย มาตรา 81 นั้นอาจจะแยกให้เห็นเป็นข้อย่อย ๆ ที่ชัดเจนและที่จะต้องปฏิบัติให้ได้ผลสมบูรณ์ให้จงได้ดังต่อไปนี้

1. รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม

ข้อนี้เป็นหลักการศึกษาและหลักปรัชญาของการศึกษาไทยที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ อธิบายความได้ว่า รัฐมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาอบรม รัฐจะถือเป็นเรื่องการจัดการศึกษาอบรมนั้น ไม่ใช่หน้าที่ไม่ได้หรือจะปล่อยปละละเลยไม่ปฏิบัติก็ไม่ได้เช่นกัน และในการจัดการศึกษานั้น ถ้า ก็ยังจะต้องจัดให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรมจะจัดให้แต่เฉพาะเรื่องความรู้อย่างเดียวไม่ได้ จะต้องเน้นเรื่องคุณธรรมไปด้วยเสมอ อีกทั้งการจัดที่รัฐมีหน้าที่โดยตรงนั้นจะต้องจัดในลักษณะศึกษาอบรม ไม่ใช่ศึกษาอย่างเดียว จะสังเกตได้ว่า การอบรมนั้นมุ่งเน้นในเรื่องของการอบรมป่มนิสัยเป็นสำคัญ อันเป็นเรื่องของคุณธรรมนั่นเอง

2. รัฐต้องสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม

ความข้อนี้มีความหมายว่า รัฐจะถือเป็นหน้าที่จัดการศึกษาแต่ถ้าพึ่งไม่ได้ จะต้องสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาด้วย คำว่า ต้องสนับสนุนเป็นคำในลักษณะบังคับรัฐว่าจะต้องกระทำอนึ่ง ความในข้อนี้บ่งถึงการให้เอกชนจัดการศึกษา ไม่ใช่จะเพียงแต่ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเท่านั้น

3. จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ

เนื่องจากไทยเรายังไม่มีกฎหมายแม่บทในด้านการศึกษาเหมือนบางประเทศที่เจริญแล้ว เอกภาพของการศึกษาก็ดี คุณภาพของการศึกษาก็ดี มาตรฐานของการศึกษาก็ดี ไม่มีกรอบบังคับ กำหนดให้ต้องยึดถือปฏิบัติกันแต่อย่างใด นักการศึกษาจึงได้เรียกร้องให้จัดให้มีกฎหมายแม่บททางการศึกษากันมานานแล้ว กล่าวได้ว่า นักการศึกษาได้ช่วยกันเรียกร้องกันมาเกือบศตวรรษแล้ว ก็ว่าได้ แต่ก็ไม่เคยมีรัฐบาลใดจัดทำสำเร็จ เราจึงคงมีแต่แผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งประกาศเป็น พระบรมราชโองการ เหมือนกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แต่ไม่มีผลบังคับเหมือนกับพระราชบัญญัติโดยทั่วไปจึงถือได้อีกว่า การจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษานั้น เป็นการปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญอีกข้อหนึ่งที่จะเกิดขึ้นในระยะเวลาไม่ช้าไม่นานนี้

4. ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

ข้อนี้ถือว่าได้ว่าเป็นการปฏิรูปการศึกษาอีกเช่นกัน เพราะโลกได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคสำคัญใหม่ไปเรียบร้อยแล้ว คือ ยุคข้อมูลข่าวสาร หรือ ยุคสารสนเทศ (Information) ภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและโลกย่อมจะต้องเปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขของยุคใหม่ไปด้วย บริษัทข้ามชาติ การซื้อขายเงินกันอย่างเสรี การครอบงำทางเศรษฐกิจ การว่างงานอันเกิดจากการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ฯลฯ ล้วนแต่เป็นผลพวงอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงโลกสู่ยุคใหม่ทั้งสิ้น การเตรียมคน เพื่อให้พร้อมที่จะรับกับภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่เช่นนี้ จึงนับได้ว่าเป็นความจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย การใช้เทคโนโลยีในทางการเรียนการสอน เรื่องของภาษาคอมพิวเตอร์ที่จะต้องสอนกันเป็นอีกภาษาหนึ่ง เป็นสิ่งที่นักเรียนยุคใหม่จะต้องเรียนรู้ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นประเด็นหลัก ๆ ที่จะต้องปรับปรุงการศึกษาในบ้านเมืองของเราให้ได้ผลโดยรวดเร็ว เพราะถ้าขึ้นปล่อยให้เนิ่นช้าต่อไปอีก ก็จะไม่ทันกาลและไม่เป็นคุณต่อชาติบ้านเมืองอย่างแน่นอน

5. สร้างเสริมความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

แม้ว่าเราได้เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองกันมากกว่า 65 ปีแล้วก็ตาม แต่ความรู้ในเรื่องของการปกครองในหมู่ประชาชนก็ยังไม่ไกลเท่าที่ควรจะเป็น จึงมีความจำเป็นต้องเสริมสร้างเพิ่มเติมกันอย่างต่อเนื่องทั้งในระบบและนอกระบบ การตื่นตัวของประชาชนนับเป็นจำนวนล้านในการมีส่วนร่วมร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนของเรานั้น น่าจะถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีมาก ๆ

แต่เราก็จะต้องช่วยกันปลุกกระแสนี้ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องต่อไปอีก และรัฐก็จะต้องวางแผนงาน เพื่อการนี้ให้รัดกุมและให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แผนพัฒนาทางการเมืองที่จะต้องเกิดขึ้นตามมาตรา 77 ก็จะสามารถรองรับเรื่องนี้ได้อย่างเหมาะสม

6. ปลุกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

การปลุกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง เป็นกระบวนการที่จะต้องทำอย่างเป็นระบบและใช้วิธีการที่ถูกต้องจึงจะเกิดเป็นมรรคเป็นผลขึ้นมาได้ การรู้เรื่องอย่างหนึ่งนั้น ไม่ได้หมายความว่า ผู้นั้นจะเปลี่ยนท่าทีความรู้สึกรหรือเจตคติตามไปด้วย เราจะเห็นได้ว่า เมื่อรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรนั้นเป็นสิทธิเสรีภาพของบุคคล ผู้มีสิทธิออกเสียงก็ไปใช้สิทธิกันเพียงไม่ถึงครึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิทั้งหมด นี่ย่อมแสดงให้เห็นว่า จิตสำนึกที่ถูกต้องในเรื่องนี้ยังไม่เกิด ผู้คนยังแลเห็นว่าการพักผ่อนหย่อนใจในต่างจังหวัดในวันเลือกตั้งนั้น สำคัญยิ่งกว่าการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนจึงได้กำหนดให้เป็นหน้าที่แทนที่จะคงไว้ให้เป็นสิทธิเหมือนอย่างที่ได้บัญญัติไว้แต่ก่อน อย่างไรก็ตามเมื่อใดที่กระบวนการปลุกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องได้แผ่กระจายออกไปทั่วถึงแล้ว เราก็ไม่จำเป็นต้องเขียนบทบังคับให้เป็นหน้าที่กันอีกต่อไป เมื่อไรจะถึงวันนั้น เป็นเรื่องที่เราจะต้องถามตัวเราเองและถามรัฐด้วยว่า ได้จัดการกับเรื่องสำคัญนี้ไปมากน้อยเพียงใดแล้วในแต่ละปี

7. สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ

การวิจัยทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาสังคมของเราให้ทันสมัยและเจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ ประเทศใดก็ตามที่จะพัฒนาไปถึงระดับประเทศที่พัฒนาแล้วจะต้องจับงานด้านการวิจัยเป็นหลัก จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อสมัยเป็นหัวหน้าปฏิวัติก็ได้จัดตั้งสภาที่สำคัญของบ้านเมืองขึ้นไว้เป็นสามสภาด้วยกัน คือ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สภาการศึกษาแห่งชาติและสภาวิจัยแห่งชาติ ทั้งสามสหายังคงอยู่ในระบบราชการของเราตราบจนปัจจุบัน แม้ว่าจะได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการไปมากแล้วก็ตาม

8. เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ

ดังที่ได้กล่าวกันมาแล้วว่า บัดนี้โลกของเราได้เข้าสู่ยุคใหม่แล้ว นักอนาคตวิทยาบางท่าน เช่น อัลวิน ทอปเลอร์ มองเห็นเป็นเสมือนว่าเป็นคลื่นลูกที่สามที่ถาโถมกระหน่ำโลกของเราหลังจากที่คลื่นลูกที่หนึ่งและสองได้กระหน่ำพัดผ่านไปนานสองนานแล้ว และได้ก่อให้เกิดความ

เปลี่ยนแปลงขึ้นในโลกอย่างขนานใหญ่มามากแล้ว โลกยุคนี้เป็นยุคเทคโนโลยีข่าวสาร หรือในชื่ออื่นที่กล่าวถึงมาบ้างแล้วก็ตามประเทศของเราจะยืนหยัดสู้กับภาวะใหม่ของโลกได้ ก็ต่อเมื่อเราต้องเร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกันอย่างเข้มแข็งจริง ๆ เท่านั้น โลกยุคนี้เราจะหวังเงินจากบ่อนการพนันหรือเมิ่นสิ่งเสพติด มาพัฒนาประเทศ ก็คงไม่ได้อีกแล้วอย่างแน่นอน เพราะนอกจากจะถูกประนามหยามเหยียดว่าไม่ใช่อารยชนแล้ว ยังจะถูกคว่ำบาตรไม่คบหาสมาคมอีกด้วย และถึงขั้นอาจถูกรุกรานเป็นในลักษณะยุคสมัยล่าอาณานิคมกลับมาเกิดขึ้นมาใหม่อีกก็ได้

9. พัฒนาระบบการศึกษา

เรื่องนี้การศึกษา ตลอดถึงครูบาอาจารย์ได้ร่วมกันต่อสู้กันมานานแล้วเช่นกัน เพราะบุคคลเหล่านั้นได้ตระหนักถึงความสำคัญอย่างยิ่งของ วิชาชีพครู ความคิดเก่า ๆ ที่ว่า ใคร ๆ ก็เป็นครูสอนคนได้ก็คิดการสมัครเข้าเรียนอะไรไม่ได้แล้วก็ให้สมัครเข้าเรียนครูก็ได้ การขยายการรับนักเรียนโดยให้เข้าเรียนครูเพื่อสนองความต้องการของนักเรียนเมืองก็ดี ไม่สมควรที่จะอยู่ในสารบบความคิดอีกต่อไปแล้ว เพราะถ้าครูไม่ดี ไม่เก่ง ไม่พัฒนา เสียแล้วจะหวังให้ศิษย์ซึ่งเป็นอนุชนของชาติที่จะก้าวขึ้นมารับผิดชอบบ้านเมืองในสังคมที่นับวันแต่จะสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นอย่างนี้ จะพาตัวรอด พาสังคมรอด และพาชาติรอดได้อย่างไร

การปฏิรูปการศึกษา จึงต้องจับประเด็นการปฏิรูปการสร้างครูเป็นเบื้องต้น จะต้องพัฒนาอาชีพของครูให้เป็นวิชาชีพครูขึ้นมาให้ได้ นั่นก็คือ การฝึกอบรมให้ผู้ที่จะเป็นครู ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบอนุชนของสังคม มีวิชาการชั้นสูงเป็นพื้นฐานรองรับ การประกอบอาชีพอันทรงเกียรติ ต้องมีการฝึกปฏิบัติหรือฝึกสอนกันอย่างเข้มข้น อีกทั้งยังจะต้องมีจรรยาบรรณของวิชาชีพครู ที่ต้องยึดถือปฏิบัติตามอย่างมั่นคงอีกด้วย

10. ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

สังคมเราเจริญก้าวหน้ามาจนถึงทุกวันนี้ได้ ก็ได้อาศัยภูมิปัญญาของบรรพชนที่ทำให้เป็นมรดกไว้เป็นหลักปฏิบัติ ภูมิปัญญาของคนภายนอกสังคมนั้นก็ใช่ว่าจะไม่สำคัญ แต่ต้องอาศัยการปรับปรุงให้สอดคล้องกลมกลืนกับวัฒนธรรมของเราเสียก่อนด้วย จึงจะใช้ได้ผลสมประโยชน์อย่างไรก็ตาม เราจะละเลยภูมิปัญญาท้องถิ่นไปไม่ได้โดยเด็ดขาด เพราะองค์ความรู้อันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ย่อมจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาสังคมของเรา เครื่องมือ เครื่องทุ่นแรงที่ใช้กัน รวมทั้งสมุนไพรที่ใช้รักษาโรค และสร้างเสริมสุขภาพ ฯลฯ เหล่านี้ล้วนแต่เป็น

มรดกทางสังคมอันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่เราจะต้องช่วยกันรักษาและพัฒนากันต่อไป

11. ส่งเสริมศิลปและวัฒนธรรมของชาติ

แม้จะเป็นข้อสุดท้าย แต่ก็ไม่ใช่จะมีความสำคัญเป็นลำดับสุดท้ายอย่างแน่นอน ตรงกันข้าม ศิลปวัฒนธรรม นั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นชาติที่เราจะต้องคำนึงถึงอยู่เสมอ ชนชาติไทยดำรงรักษาความเป็นชาติที่เราจะต้องคำนึงถึงอยู่เสมอ ชนชาติไทยดำรงรักษาความเป็นชาติมาได้ช้านานนับเป็นพันปี ก็เพราะเรามีวัฒนธรรมของคนเผ่าไทยของเราเอง ความเป็นอยู่อย่างไทย วิถีชีวิตแบบไทยหรือวัฒนธรรมไทยนั้น จะต้องพิทักษ์และรักษาเอาไว้ให้ได้

วัฒนธรรมของชาติใดที่ไม่เข้มแข็งจริง ๆ ก็มีโอกาที่จะถูกกลืนหรือถูกรวบง่าไปในที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกโลกาภิวัตน์เช่นนี้ การส่งเสริมที่ถูกต้องจึงต้องกระทำกันอย่างมีแผนการและด้วยความระมัดระวังกันเป็นพิเศษ

มาตรา 89 กับการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ

การปฏิรูปการเมืองครั้งสำคัญของเราในครั้งนี้อยู่ที่การคืนอำนาจในหลาย ๆ ส่วนที่รัฐเคยยึดถือเอาไว้ให้กลับไปสู่ประชาชนพลเมืองอีกครั้งหนึ่ง การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อสร้างภาวะการบริหารจัดการที่ดี อันจะส่งผลไปยังการปฏิรูปการเมืองที่ได้ผลสมบูรณ์ในที่สุดก็เป็นเรื่องที่รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนของเราไม่ละเลยที่จะจัดให้มีขึ้นในทุก ๆ ขั้นตอนและทุก ๆ กระบวนการ

กล่าวกันว่า มาตรา 89 ของรัฐธรรมนูญของเรานั้น เป็นบทสรุปที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารในระดับสูงได้ ฉะนั้นเราต้องติดตามไปดูอย่างใกล้ชิดว่าจะมีการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญในมาตรานี้กันอย่างไรจริงหรือไม่ เพียงไร

มาตรา 89 เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามหมวดนี้ให้รัฐจัดให้มีสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีหน้าที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีในปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ ต้องให้สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้ความเห็นก่อนพิจารณาประกาศใช้

องค์ประกอบที่มา อำนาจหน้าที่ และการดำเนินงานของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

สภาที่จะตั้งขึ้นตามมาตรานี้ เปรียบเสมือนเป็นกระบอกงาที่จะสะท้อนความต้องการและให้มุมมองปัญหาของภาคเอกชนให้แก่คณะรัฐมนตรีผู้ใช้อำนาจบริหารนำไปพิจารณาใช้ให้เกิดประโยชน์กันอย่างกว้างขวางกันไปนั่นเอง บางท่านจึงขนานนามสภานี้ว่า *สภากระจก* หลักการจัดตั้งสภากระจก เพื่อเปิดโอกาสให้พลเมืองมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศเป็นหลักปฏิบัติในซีกโลกตะวันตกหลายประเทศแล้วและยังจะต้องพิจารณาได้อีกว่า บทบัญญัติมาตรานี้จะเปิดประตูไปสู่ความเป็นธรรมรัฐ ของสังคมไทยได้อย่างแท้จริงอีกทางหนึ่งด้วย

เราจะต้องไม่ลืมความจริงอีกประการหนึ่งด้วยว่า สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่มีหน้าที่สำคัญในการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นั้น เป็นองค์กรของทางราชการโดยตรง แต่สภาที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตามมาตรา 89 นี้ไม่ได้กำหนดให้เป็นส่วนราชการ แต่มุ่งเน้นไปยังความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ไม่ว่าจะในฐานะปัจเจกชน หรือ องค์กร เป็นสำคัญ การจัดให้มีสภาเช่นนี้อาจนับเนื่องเข้าเป็นประเด็นของการปฏิรูปการเมืองในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ด้วย

ระเบียบว่าด้วยการลาของข้าราชการ

พ.ศ.2535

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการลาของข้าราชการให้เหมาะสมยิ่งขึ้น คณะรัฐมนตรีจึงวางระเบียบไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบว่าด้วยการลาของข้าราชการ พ.ศ.2535”

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้ยกเลิก

(1) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการลาของข้าราชการ พ.ศ.2520

(2) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการลาของข้าราชการ(ฉบับที่ 2)

พ.ศ.2525

(3) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการลาของข้าราชการ (ฉบับที่ 3)

พ.ศ.2527

(4) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการให้ข้าราชการไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศ พ.ศ.2529

บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ มติของคณะรัฐมนตรี และคำสั่งอื่นใด ในส่วนที่มีกำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ 4 ให้ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีรักษาการตามระเบียบ และมีอำนาจตีความและวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามระเบียบนี้ ส่วนการลาของข้าราชการตุลาการและคะโด๊ะยุติธรรมตามหมวด 3 ให้ปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้รักษาการ และมีอำนาจตีความและวินิจฉัยปัญหา

ในกรณีที่การตีความหรือวินิจฉัยปัญหาของปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และปลัดกระทรวงยุติธรรมขัดแย้งกัน ให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีวินิจฉัยชี้ขาด

หมวด 1

บททั่วไป

ข้อ 5 ในระเบียบนี้

“ปลัดกระทรวง” ให้หมายความรวมถึงปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ปลัดทบวงและปลัดกรุงเทพมหานครด้วย

“หัวหน้าส่วนราชการ” หมายความว่า อธิบดี หัวหน้าส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม ผู้ว่าราชการจังหวัด และให้หมายความรวมถึงผู้อำนวยการสำนักในสังกัดกรุงเทพมหานคร นายกราชบัณฑิตยสถาน และเลขาธิการรัฐมนตรีในฐานะบังคับบัญชาสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรีด้วย

“หัวหน้าส่วนราชการขึ้นตรง” หมายความว่า ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ปลัดกระทรวง ปลัดทบวงหรือปลัดกรุงเทพมหานคร ในฐานะบังคับบัญชาสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง สำนักงานปลัดทบวง หรือสำนักปลัดกรุงเทพมหานคร หัวหน้าส่วนราชการที่มีฐานะเป็นกรมซึ่งขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี และหัวหน้าส่วนราชการที่มีฐานะเป็นกรมซึ่งไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงหรือทบวง

“เข้ารับการตรวจเลือก” หมายความว่า เข้ารับการตรวจเลือกเพื่อรับราชการเป็นทหารกองประจำการ

“เข้ารับการเตรียมพล” หมายความว่า เข้ารับการระดมพล เข้ารับการตรวจสอบพลเข้ารับการฝึกวิชาทหาร หรือเข้ารับการทดลองความพร้อมพร้อม ตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร

“องค์การระหว่างประเทศ” หมายความว่า องค์การที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นด้วยความตกลงระหว่างประเทศทั้งในระดับรัฐบาลและระดับเอกชน และสำหรับองค์การสหประชาชาติให้หมายความรวมถึง ทบวงการชำนาญพิเศษและองค์การอื่นใดในเครือสหประชาชาติด้วย

“องค์การต่างประเทศ” หมายความว่า องค์การหรือสถาบันต่างประเทศตามที่ผู้รักษาการตามระเบียบจะได้ประกาศรายชื่อให้ทราบ

“การไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศ” หมายความว่า รวมถึง การไป ปฏิบัติงานตามโครงการแลกเปลี่ยนอาจารย์ การไปปฏิบัติงานในองค์การต่างประเทศ การไปปฏิบัติงานในต่างประเทศในลักษณะเดียวกันกับการไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศ รวมทั้งการไป

ปฏิบัติงานในหน่วยงานขององค์การระหว่างประเทศ หน่วยงานขององค์การต่างประเทศ หรือ หน่วยงานของรัฐบาลต่างประเทศซึ่งตั้งอยู่ในประเทศไทย โดยได้รับเงินเดือนหรือค่าตอบแทนใน ลักษณะเดียวกันกับเงินเดือนจากองค์การระหว่างประเทศ องค์การต่างประเทศ หน่วยงานของ รัฐบาลต่างประเทศหรือจากประเทศที่ไปปฏิบัติงาน แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงการเดินทางไปราชการตาม ระเบียบว่าด้วยการอนุมัติให้เดินทางไปราชการหรือการจัดการประชุมของทางราชการ การไปรับ ราชการประจำในต่างประเทศ การไปศึกษา ฝึกอบรม ดูงานหรือปฏิบัติการวิจัย ตามระเบียบหรือ ข้อบังคับว่าด้วยการให้ข้าราชการไปศึกษา ฝึกอบรม และดูงาน ณ ต่างประเทศ

“ลาติดตามคู่สมรส” หมายความว่า ลาติดตามสามีหรือภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายที่เป็นข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งไปปฏิบัติหน้าที่ราชการหรือ ไปปฏิบัติงานในต่างประเทศหรือ ทางราชการสั่งให้ไปปฏิบัติงานในต่างประเทศตามความต้องการของทางราชการตามกฎหมายว่า ด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์การสั่งให้ไปทำการซึ่งให้นับเวลาระหว่างนั้นเหมือนเต็มเวลาราชการ หรือเต็มเวลาทำงาน ตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป แต่ไม่รวมถึงกรณีที่คู่สมรสลาไปศึกษา ฝึกอบรม ดูงาน หรือ ปฏิบัติการวิจัย ณ ต่างประเทศ

ข้อ 6 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับแก่ข้าราชการพลเรือนตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน ข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัยตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย ข้าราชการการเมืองตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการการเมือง ข้าราชการครูตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครู ข้าราชการตำรวจตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการตำรวจ ข้าราชการฝ่ายตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ ข้าราชการฝ่ายอัยการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ และข้าราชการกรุงเทพมหานครตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการกรุงเทพมหานคร

ในกรณีที่กระทรวง ทบวง กรมใดมีเหตุพิเศษซึ่งจะต้องวางหลักเกณฑ์และขั้นตอนวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการลาประเภทใดเพิ่มเติมหรือแตกต่างไปจากที่ระเบียบนี้กำหนด ให้กระทรวงหรือ ทบวงเจ้าสังกัดขอความเห็นผู้รักษาการตามระเบียบเพื่อประกอบการพิจารณากำหนดเป็นระเบียบ ของกระทรวงหรือทบวง นั้นได้

ข้อ 7 การลาทุกประเภทตามระเบียบนี้ ถ้ามีกฎหมาย ระเบียบหรือมติคณะรัฐมนตรี กำหนดเกี่ยวกับการลาประเภทใดไว้เป็นพิเศษ ผู้ลาและผู้มีอำนาจพิจารณาหรืออนุญาตการลาจะ ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบหรือมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการลานั้นด้วย

ข้อ 8 ผู้มีอำนาจพิจารณาหรืออนุญาตและอำนาจพิจารณาหรืออนุญาตการลาสำหรับข้าราชการแต่ละประเภทให้เป็นไปตามตารางที่กำหนดไว้ท้ายระเบียบนี้

ส่วนราชการหรือหน่วยงานใดมีข้าราชการหลายประเภทให้ผู้มีอำนาจพิจารณาหรืออนุญาตการลาของส่วนราชการหรือหน่วยงานนั้นมีอำนาจพิจารณาหรืออนุญาตการลาสำหรับข้าราชการทุกประเภทที่อยู่ในสังกัดส่วนราชการหรือหน่วยงานนั้น

ในกรณีที่ผู้อำนาจอนุญาตการลาคตามระเบียบนี้ไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติราชการได้ และมีเหตุจำเป็นเร่งด่วนไม่อาจรอขออนุญาตจากผู้มีอำนาจได้ ให้ผู้ลาเสนอหรือจัดส่งใบลาต่อผู้มีอำนาจอนุญาตการลาชั้นเหนือขึ้นไปเพื่อพิจารณา และเมื่ออนุญาตแล้วให้แจ้งให้ผู้มีอำนาจอนุญาตตามระเบียบทราบด้วย

ผู้มีอำนาจพิจารณาหรืออนุญาตการลาจะมอบหมายหรือมอบอำนาจโดยทำเป็นหนังสือให้แก่ผู้ดำรงตำแหน่งใด เป็นผู้พิจารณาหรืออนุญาตแทนก็ได้

ข้อ 9 ข้าราชการผู้ใดได้รับคำสั่งให้ไปช่วยราชการ ณ หน่วยงานอื่นใดของทางราชการ หากประสงค์จะลาป่วย ลากลดบุตร ลากิจส่วนตัว ลาพักผ่อน หรือลาเข้ารับการตรวจเลือกหรือเข้ารับการเตรียมพล ในช่วงเวลาที่ไปช่วยราชการ ให้เสนอขออนุญาตลาต่อผู้บังคับบัญชาของหน่วยงานที่ไปช่วยราชการ แล้วให้หน่วยงานนั้นรายงานจำนวนวันลาให้หน่วยงานต้นสังกัดของผู้ นั้นทราบอย่างน้อยปีละครั้ง

การลาประเภทอื่นนอกจากที่ระบุไว้ในวรรคหนึ่ง ให้เสนอขออนุญาตลาต่อส่วนราชการ เจ้าสังกัดตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดสำหรับการลาประเภทนั้น

ข้อ 10 การนับวันลาตามระเบียบนี้ให้นับตามปีงบประมาณ

การนับวันลาเพื่อประโยชน์ในการเสนอหรือจัดส่งใบลา อนุญาตให้ลา และคำนวณวันลา ให้นับต่อเนื่องกัน โดยนับวันหยุดราชการที่อยู่ในระหว่างวันลาประเภทเดียวกันรวมเป็นวันลาด้วย เว้นแต่การนับเพื่อประโยชน์ในการคำนวณวันลาสำหรับวันลาป่วยที่มีใช้วันลาป่วยตามกฎหมายว่าด้วยการสงเคราะห์ข้าราชการผู้ได้รับอันตรายหรือการป่วยเจ็บเพราะเหตุปฏิบัติราชการ วันลาจิจส่วนตัว และวันลาพักผ่อน ให้นับเฉพาะวันทำการ

การลาป่วยหรือลาจิจส่วนตัวซึ่งมีระยะเวลาต่อเนื่องกัน จะเป็นในปีเดียวกันหรือไม่ก็ตาม ให้นับเป็นการลาครั้งหนึ่ง ถ้าจำนวนวันลาครั้งหนึ่งรวมกันเกินอำนาจของผู้มีอำนาจอนุญาตระดับใด ให้นำใบลาเสนอขึ้นไปตามลำดับจนถึงผู้มีอำนาจอนุญาต

ข้าราชการที่ถูกเรียกกลับมาปฏิบัติราชการระหว่างการลา ให้ถือว่าการลาเป็นอันหมดเขตเพียงวันก่อนวันเดินทางกลับ และวันราชการเริ่มต้นตั้งแต่วันออกเดินทางกลับเป็นต้นไป

การลาครั้งวันในตอนเช้าหรือตอนบ่าย ให้นับเป็นการลาครั้งวันตามประเภทของการลานั้น ๆ

ข้าราชการซึ่งได้รับอนุญาตให้ลา หากประสงค์จะยกเลิกวันลาที่ยังไม่ได้หยุดราชการ ให้เสนอขอถอนวันลาต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับจนถึงผู้มีอำนาจอนุญาตให้ลา และให้ถือว่าการลาเป็นอันหมดเขตเพียงวันที่ขอถอนวันลานั้น

ข้อ 11 เพื่อควบคุมให้เป็นไปตามระเบียบนี้ ให้ส่วนราชการจัดทำบัญชีลงเวลาการปฏิบัติราชการของข้าราชการในสังกัด โดยมีสาระสำคัญตามตัวอย่างท้ายระเบียบนี้ หรือจะใช้เครื่องบันทึกเวลาการปฏิบัติราชการแทนก็ได้

ในกรณีจำเป็น หัวหน้าส่วนราชการ หรือหัวหน้าส่วนราชการชั้นตรง จะกำหนดวิธีลงเวลาปฏิบัติราชการ หรือวิธีควบคุมการปฏิบัติราชการของข้าราชการที่มีการปฏิบัติราชการในลักษณะพิเศษเป็นอย่างอื่นตามที่เห็นสมควรก็ได้ แต่ทั้งนี้จะต้องมีหลักฐานให้สามารถตรวจสอบวัน เวลาการปฏิบัติราชการได้ด้วย

ข้อ 12 การลาให้ใช้ใบลาตามแบบท้ายระเบียบนี้ เว้นแต่ในกรณีจำเป็นหรือรีบด่วน จะใช้ใบลาที่มีข้อความไม่ครบถ้วนตามแบบหรือจะลาโดยวิธีการอย่างอื่นก็ได้ แต่ทั้งนี้ต้องส่งใบลาตามแบบในวันแรกที่มาปฏิบัติราชการ

ข้อ 13 ข้าราชการซึ่งประสงค์จะไปต่างประเทศในระหว่างการลาตามระเบียบนี้ หรือในระหว่างวันหยุดราชการ ให้เสนอขออนุญาตต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับจนถึงหัวหน้าส่วนราชการ หรือหัวหน้าส่วนราชการชั้นตรง

สำหรับหัวหน้าส่วนราชการให้เสนอขออนุญาตต่อปลัดกระทรวงหัวหน้าส่วนราชการชั้นตรงและข้าราชการในราชบัณฑิตยสถานให้เสนอขออนุญาตต่อรัฐมนตรีเจ้าสังกัด ส่วนปลัดกรุงเทพมหานครให้เสนอขออนุญาตต่อผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

การขออนุญาตของหัวหน้าส่วนราชการตามวรรคหนึ่ง เมื่ออนุญาตแล้วให้รายงานปลัดกระทรวงทราบด้วย

ข้อ 14 การขออนุญาตไปต่างประเทศซึ่งอยู่ติดเขตแดนประเทศไทย ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอในท้องที่ที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศใด มีอำนาจอนุญาตให้ข้าราชการในราชการ

บริหารส่วนภูมิภาคในสังกัดจังหวัดหรืออำเภอนั้น ๆ ไปประเทศนั้นได้ครั้งหนึ่งไม่เกิน 7 วัน และ 3 วันตามลำดับ

ข้อ 15 ข้าราชการผู้ใดไม่สามารถมาปฏิบัติราชการได้ อันเนื่องมาจากเหตุการณ์พิเศษ ซึ่งเกิดขึ้นกับบุคคลทั่วไปในท้องที่นั้น หรือเหตุการณ์พิเศษซึ่งเกิดขึ้นกับข้าราชการผู้นั้นและมีได้เกิดจากความประมาทเลินเล่อหรือความผิดของข้าราชการผู้นั้นเอง โดยเหตุการณ์พิเศษดังกล่าวร้ายแรงจนเป็นเหตุขัดขวางทำให้ไม่สามารถมาปฏิบัติราชการ ณ สถานที่ตั้งตามปกติ ให้ข้าราชการผู้นั้นรับรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรวมทั้งอุปสรรคขัดขวางที่ทำให้มาปฏิบัติราชการไม่ได้ต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับจนถึงหัวหน้าส่วนราชการหรือหัวหน้าส่วนราชการขึ้นตรงทันทีในวันแรกที่สามารถมาปฏิบัติราชการได้

สำหรับหัวหน้าส่วนราชการให้รายงานต่อปลัดกระทรวง หัวหน้าส่วนราชการขึ้นตรงให้รายงานต่อรัฐมนตรีเจ้าสังกัด ส่วนปลัดกรุงเทพมหานครให้รายงานต่อผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

ในกรณีที่หัวหน้าส่วนราชการ หัวหน้าส่วนราชการขึ้นตรง ปลัดกระทรวง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หรือรัฐมนตรีเจ้าสังกัด เห็นว่าการที่ข้าราชการผู้นั้นมาปฏิบัติราชการไม่ได้เป็นเพราะเหตุการณ์พิเศษตามวรรคหนึ่งจริง ให้สั่งให้การหยุดราชการของข้าราชการผู้นั้นไม่นับเป็นวันลาตามจำนวนวันที่ไม่สามารถมาปฏิบัติราชการได้อันเนื่องมาจากเหตุการณ์พิเศษดังกล่าว

ในกรณีที่หัวหน้าส่วนราชการ หัวหน้าส่วนราชการขึ้นตรง ปลัดกระทรวง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หรือรัฐมนตรีเจ้าสังกัด เห็นว่าการที่ไม่สามารถมาปฏิบัติราชการยังไม่สมควรถือเป็นเหตุการณ์พิเศษตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าวันที่ข้าราชการผู้นั้นไม่มาปฏิบัติราชการเป็นวันลาบางส่วน

หมวด 2

ประเภทการลา

ข้อ 16 การลาแบ่งออกเป็น 9 ประเภท คือ

- (1) การลาป่วย
- (2) การลาคลอดบุตร

- (3) การลากิจส่วนตัว
- (4) การลาพักผ่อน
- (5) การลาอุปสมบทหรือการลาไปประกอบพิธีฮัจย์
- (6) การลาเข้ารับการตรวจเลือกหรือเข้ารับการเตรียมพล
- (7) การลาไปศึกษา ฝึกอบรม ดูงาน หรือปฏิบัติการวิจัย
- (8) การลาไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศ
- (9) การลาติดตามคู่สมรส

ส่วนที่ 1

การลาป่วย

ข้อ 17 ข้าราชการซึ่งประสงค์จะลาป่วยเพื่อรักษาตัว ให้เสนอหรือจัดส่งใบลาต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับจนถึงผู้มีอำนาจอนุญาตก่อนหรือในวันที่ลา เว้นแต่ในกรณีจำเป็น จะเสนอหรือจัดส่งใบลาในวันแรกที่มาปฏิบัติราชการก็ได้

ในกรณีที่ข้าราชการผู้ขอลามีอาการป่วยจนไม่สามารถจะลงชื่อในใบลาได้ จะให้ผู้อื่นลาแทนก็ได้ แต่เมื่อสามารถลงชื่อได้แล้ว ให้เสนอหรือจัดส่งใบลาโดยเร็ว

การลาป่วยตั้งแต่ 30 วันขึ้นไป ต้องมีใบรับรองของแพทย์ซึ่งเป็นผู้ที่ได้ขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมไปกับใบลาด้วย ในกรณีจำเป็นหรือเห็นสมควรผู้มีอำนาจอนุญาตจะสั่งให้ใช้ใบรับรองแพทย์ซึ่งผู้มีอำนาจอนุญาตเห็นชอบแทนก็ได้

การลาป่วยไม่ถึง 30 วัน ไม่ว่าจะเป็นการลาครั้งเดียวหรือหลายครั้งติดต่อกัน ถ้าผู้มีอำนาจอนุญาตเห็นสมควร จะสั่งให้มีใบรับรองแพทย์ตามวรรคสามประกอบใบลา หรือสั่งให้ผู้ลาไปรับการตรวจจากแพทย์ของทางราชการเพื่อประกอบการพิจารณาอนุญาตก็ได้

ส่วนที่ 2

การลาคลอดบุตร

ข้อ 18 ข้าราชการซึ่งประสงค์จะลาคลอดบุตร ให้เสนอหรือจัดส่งใบลาต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับจนถึงผู้มีอำนาจอนุญาตก่อนหรือในวันที่ลา เว้นแต่ไม่สามารถจะลงชื่อในใบลาได้ จะ

ให้ผู้อื่นลาแทนได้ แต่เมื่อสามารถลงชื่อได้แล้ว ให้เสนอหรือจัดส่งใบลาโดยเร็วและมีสิทธิลาตลอดบุตร โดยได้รับเงินเดือนครั้งหนึ่งได้ 60 วัน โดยไม่ต้องมีใบรับรองแพทย์

การลาตลอดบุตรตามเกี่ยวกับการลาประเภทใดซึ่งยังไม่ครบกำหนดวันลาของการลาประเภทนั้น ให้ถือว่าการลาประเภทนั้นสิ้นสุดลง และให้นับเป็นการลาตลอดบุตรตั้งแต่วันเริ่มวันลาตลอดบุตร

ส่วนที่ 3

การลากิจส่วนตัว

ข้อ 19 ข้าราชการซึ่งประสงค์จะลากิจส่วนตัว ให้เสนอหรือจัดส่งใบลาต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับจนถึงผู้มีอำนาจอนุญาต และเมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงจะหยุดราชการได้ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่สามารถรอรับอนุญาตได้ทันจะเสนอหรือจัดส่งใบลาพร้อมด้วยระบุเหตุจำเป็นไว้แล้วหยุดราชการไปก่อนก็ได้ แต่จะต้องชี้แจงเหตุผลให้ผู้มีอำนาจอนุญาตทราบโดยเร็ว

ในกรณีพิเศษที่ไม่อาจเสนอหรือจัดส่งใบลาก่อนตามวรรคหนึ่งได้ ให้เสนอหรือจัดส่งใบลาพร้อมทั้งเหตุผลความจำเป็นต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับจนถึงผู้มีอำนาจอนุญาตทันทีในวันแรกที่มาปฏิบัติราชการ

ข้อ 20 ข้าราชการที่ลาตลอดบุตรตามข้อ 18 แล้ว หากประสงค์จะลาเพื่อเลี้ยงดูบุตรเพิ่มอีก ให้มีสิทธิลากิจส่วนตัวเพื่อเลี้ยงดูบุตรต่อเนื่องจากการลาตลอดบุตร โดยได้รับเงินเดือนได้อีกไม่เกิน 30 วันทำการ

ข้อ 21 ข้าราชการมีสิทธิลากิจส่วนตัว รวมทั้งลากิจส่วนตัวเพื่อเลี้ยงดูบุตรต่อเนื่องจากการลาตลอดบุตร โดยได้รับเงินเดือนปีละไม่เกิน 45 วันทำการ

ข้าราชการผู้ที่ได้ใช้สิทธิลากิจส่วนตัวเพื่อเลี้ยงดูบุตรต่อเนื่องจากการลาตลอดบุตรตามข้อ 20 ในปีใดแล้ว ให้มีสิทธิลากิจส่วนตัวโดยได้รับเงินเดือนได้อีกตามจำนวนวันที่เหลืออยู่

ข้อ 22 ข้าราชการที่ลาตลอดบุตรและการลากิจส่วนตัวเพื่อเลี้ยงดูบุตรต่อเนื่องจากการลาตลอดบุตร โดยมีสิทธิได้รับเงินเดือนตามข้อ 18 และข้อ 20 แล้ว หากประสงค์จะลากิจส่วนตัวเพื่อเลี้ยงดูบุตรต่อไปอีก ให้ลาได้ไม่เกิน 150 วันทำการ โดยไม่มีสิทธิได้รับเงินเดือนระหว่างลา

ข้อ 23 ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ลาภกิจส่วนตัว เว้นแต่กรณีการลาภกิจส่วนตัวเพื่อเลี้ยงดูบุตรตาม ข้อ 20 และข้อ 22 ซึ่งได้หยุดราชการไปยังไม่ครบกำหนด ถ้ามีราชการจำเป็นเกิดขึ้นผู้บังคับบัญชา หรือผู้มีอำนาจอนุญาตจะเรียกตัวมาปฏิบัติราชการก็ได้

ส่วนที่ 4 การลาพักผ่อน

ข้อ 24 ข้าราชการมีสิทธิลาพักผ่อนประจำปีในปีหนึ่งได้ 10 วันทำการ เว้นแต่ข้าราชการ ดังต่อไปนี้ไม่มีสิทธิลาพักผ่อนประจำปีในปีที่ได้รับการบรรจุเข้ารับราชการยังไม่ถึง 6 เดือน

(1) ผู้ซึ่งได้รับการบรรจุเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครั้งแรก
(2) ผู้ซึ่งลาออกจากราชการเพราะเหตุส่วนตัว แล้วต่อมาได้รับบรรจุเข้ารับ ราชการอีก

(3) ผู้ซึ่งลาออกจากราชการเพื่อดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเพื่อสมัครรับเลือก ตั้ง แล้วต่อมาได้รับบรรจุเข้ารับราชการอีกหลัง 6 เดือน นับแต่วันออกจากราชการ

(4) ผู้ซึ่งถูกสั่งให้ออกจากราชการในกรณีอื่น นอกจากกรณีไปปรับราชการทหาร ตามกฎหมายว่าด้วยกรรับราชการทหาร และกรณีไปปฏิบัติงานใด ๆ ตามความประสงค์ของทาง ราชการแล้วต่อมาได้รับบรรจุเข้ารับราชการอีก

ข้อ 25 ถ้าในปีใดข้าราชการผู้ใดมิได้ลาพักผ่อนประจำปี หรือลาพักผ่อนประจำปีแล้วแต่ ไม่ครบ 10 วันทำการ ให้สะสมวันที่ยังมิได้ลาในปีนั้นรวมเข้ากับปีต่อ ๆ ไปได้ แต่วันลาพักผ่อน สะสมรวมกับวันลาพักผ่อนในปีปัจจุบันจะต้องไม่เกิน 20 วันทำการ

สำหรับผู้ที่ได้รับราชการติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี ให้มีสิทธินำวันลาพักผ่อน สะสมรวมกับวันลาพักผ่อนในปีปัจจุบันได้ไม่เกิน 30 วันทำการ

ข้อ 26 ข้าราชการซึ่งประสงค์จะลาพักผ่อน ให้เสนอหรือจัดส่งใบลาต่อผู้บังคับบัญชาตาม ลำดับจนถึงผู้มีอำนาจอนุญาต และเมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงจะหยุดราชการได้

ข้อ 27 การอนุญาตให้ลาพักผ่อน ผู้มีอำนาจอนุญาตจะอนุญาตให้ลาครั้งเดียวหรือหลาย ครั้งก็ได้ โดยมีให้เสียหายแก่ราชการ

ข้อ 28 ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ลาพักผ่อนซึ่งหยุดราชการไปยังไม่ครบกำหนด ถ้ามีราชการ จำเป็นเกิดขึ้น ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจอนุญาตจะเรียกตัวมาปฏิบัติราชการก็ได้

ข้อ 29 ข้าราชการประเภทใดที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาและมีวันหยุดภาคการศึกษา หากได้หยุดราชการตามวันหยุดภาคการศึกษาเกินกว่าวันลาพักผ่อนตามระเบียบนี้ ไม่มีสิทธิลาพักผ่อนตามที่กำหนดไว้ในส่วนนี้

ส่วนที่ 5

การลาอุปสมบทหรือการลาไปประกอบพิธีฮัจย์

ข้อ 30 ข้าราชการ ซึ่งประสงค์จะลาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา หรือข้าราชการที่นับถือศาสนาอิสลามซึ่งประสงค์จะลาไปประกอบพิธีฮัจย์ ณ เมืองเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ให้เสนอหรือจัดส่งใบลาต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับจนถึงผู้มีอำนาจพิจารณาหรืออนุญาตก่อนวันอุปสมบทหรือก่อนวันเดินทางไปประกอบพิธีฮัจย์ ไม่น้อยกว่า 60 วัน

ในกรณีมีเหตุพิเศษ ไม่อาจเสนอหรือจัดส่งใบลาก่อนตามวรรคหนึ่ง ให้ชี้แจงเหตุผลความจำเป็นประกอบการลา และให้อยู่ในดุลพินิจของผู้มีอำนาจที่จะพิจารณาให้ลาหรือไม่ก็ได้

ข้อ 31 ข้าราชการที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ลาอุปสมบทหรือได้รับอนุญาตให้ลาไปประกอบพิธีฮัจย์ตามข้อ 30 แล้ว จะต้องอุปสมบทหรือออกเดินทางไปประกอบพิธีฮัจย์ภายใน 10 วัน นับแต่วันเริ่มลา และจะต้องกลับมารายงานตัวเข้าปฏิบัติราชการภายใน 5 วัน นับแต่วันที่ลาศึกษา หรือวันที่เดินทางกลับถึงประเทศไทยหลังจากการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจย์

ข้าราชการที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ลาอุปสมบทหรือได้รับอนุญาตให้ลาไปประกอบพิธีฮัจย์ และได้หยุดราชการไปแล้ว หากปรากฏว่ามีปัญหาอุปสรรคทำให้ไม่สามารถอุปสมบทหรือไปประกอบพิธีฮัจย์ตามที่ขอลาไว้ เมื่อได้รายงานตัวกลับเข้าปฏิบัติราชการตามปกติ และขอถอนวันลา ให้ผู้มีอำนาจพิจารณาหรืออนุญาต พิจารณาหรืออนุญาตให้ถอนวันลาอุปสมบทหรือไปประกอบพิธีฮัจย์ได้ โดยให้ถือว่าวันที่ได้หยุดราชการไปแล้วเป็นวันลาถึงส่วนตัว

ส่วนที่ 6

การลาเข้ารับการตรวจเลือก หรือเข้ารับการเตรียมพล

ข้อ 32 ข้าราชการที่ได้รับหมายเรียกเข้ารับการตรวจเลือก ให้รายงานลาต่อผู้บังคับบัญชา ก่อนวันเข้ารับการตรวจเลือกไม่น้อยกว่า 48 ชั่วโมง ส่วนข้าราชการที่ได้รับหมายเรียกเข้ารับการ

เตรียมพลให้รายงานลาต่อผู้บังคับบัญชาภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่เวลารับหมายเรียก เป็นต้นไป และให้ไปเข้ารับการตรวจเลือก หรือเข้ารับการเตรียมพลตามวัน เวลาในหมายเรียกนั้น โดยไม่ต้องรอรำคำสั่งอนุญาตและให้ผู้บังคับบัญชาเสนอรายงานลาไปตามลำดับจนถึงหัวหน้าส่วนราชการ หรือหัวหน้าส่วนราชการขึ้นตรง

สำหรับหัวหน้าส่วนราชการ ให้รายงานลาต่อปลัดกระทรวง หัวหน้าส่วนราชการขึ้นตรง ให้รายงานลาต่อรัฐมนตรีเจ้าสังกัด ส่วนปลัดกรุงเทพมหานครให้รายงานลาต่อผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

ข้อ 33 เมื่อข้าราชการที่ลาพ้นจากการเข้ารับการตรวจเลือกหรือเข้ารับการเตรียมพลแล้วให้มารายงานตัวกลับเข้าปฏิบัติราชการตามปกติต่อผู้บังคับบัญชาภายใน 7 วัน เว้นแต่กรณีที่มีเหตุจำเป็นหัวหน้าส่วนราชการ หัวหน้าส่วนราชการขึ้นตรง ปลัดกระทรวง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หรือรัฐมนตรีเจ้าสังกัดตามข้อ 32 อาจขยายเวลาให้ได้แต่รวมแล้วไม่เกิน 15 วัน

ส่วนที่ 7

การลาไปศึกษา ฝึกอบรม ดูงาน หรือปฏิบัติการวิจัย

ข้อ 34 ข้าราชการซึ่งประสงค์จะลาไปศึกษา ฝึกอบรม ดูงาน หรือปฏิบัติการวิจัย ณ ต่างประเทศ ให้เสนอหรือจัดส่งใบลาต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับจนถึงปลัดกระทรวงหรือหัวหน้าส่วนราชการขึ้นตรง เพื่อพิจารณาอนุญาต

สำหรับการลาไปศึกษา ฝึกอบรม ดูงาน หรือปฏิบัติการวิจัยในประเทศ ให้เสนอหรือจัดส่งใบลาต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับจนถึงหัวหน้าส่วนราชการ หรือหัวหน้าส่วนราชการขึ้นตรงเพื่อพิจารณาอนุญาต เว้นแต่ข้าราชการกรุงเทพมหานครให้เสนอหรือจัดส่งใบลาต่อปลัดกรุงเทพมหานคร

สำหรับหัวหน้าส่วนราชการให้เสนอหรือจัดส่งใบลาต่อปลัดกระทรวง หัวหน้าส่วนราชการขึ้นตรงและข้าราชการในราชบัณฑิตยสถานให้เสนอหรือจัดส่งใบลาต่อรัฐมนตรีเจ้าสังกัด ส่วนปลัดกรุงเทพมหานครให้เสนอหรือจัดส่งใบลาต่อผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เพื่อพิจารณาอนุญาต

ส่วนที่ 8

การลาไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศ

ข้อ 35 ข้าราชการซึ่งประสงค์จะลาไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศ ให้เสนอหรือจัดส่งใบลาต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับจนถึงรัฐมนตรีเจ้าสังกัดเพื่อพิจารณา โดยถือปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในส่วนนี้

ข้อ 36 การไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศ มี 2 ประเภท คือ
“ประเภทที่ 1” ได้แก่ การไปปฏิบัติงานในกรณีหนึ่งกรณีใด ดังต่อไปนี้

(1) การไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกและเป็นวาระที่จะต้องส่งไปปฏิบัติงานในองค์การนั้น

(2) รัฐบาลไทยมีข้อผูกพันที่จะต้องส่งไปปฏิบัติงานตามความตกลงระหว่างประเทศ

(3) ประเทศไทยต้องส่งไปปฏิบัติงานเพื่อพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของประเทศตามความต้องการของรัฐบาลไทย

“ประเภทที่ 2” ได้แก่ การไปปฏิบัติงานนอกเหนือจากประเภทที่ 1

ข้อ 37 ข้าราชการที่ไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(1) เป็นข้าราชการประจำตลอดมาเป็นระยะเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีก่อนถึงวันที่ได้รับอนุญาตให้ไปปฏิบัติงาน เว้นแต่ผู้ที่ไปปฏิบัติงานในองค์การสหประชาชาติกำหนดเวลาห้าปีให้ลดเป็นสองปี

สำหรับผู้ที่เคยไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศประเภทที่ 2 มาแล้ว จะต้องใช้เวลาปฏิบัติราชการในส่วนราชการไม่น้อยกว่าสองปี นับแต่วันเริ่มกลับเข้าปฏิบัติหน้าที่ราชการหลังจากที่เดินทางกลับจากการไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศประเภทที่ 2 ครั้งสุดท้าย

(2) ผู้ที่ไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศประเภทที่ 2 ต้องมีอายุไม่เกินห้าสิบสองปีบริบูรณ์ นับถึงวันที่ได้รับอนุญาตให้ไปปฏิบัติงาน

(3) เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ราชการมีความรู้ความสามารถเหมาะสม มีความประพฤติเรียบร้อยและไม่อยู่ในระหว่างถูกสอบสวนว่ากระทำผิดวินัย

การขอยกเว้นหรือผ่อนผันคุณสมบัติตาม (1) วรรคสอง และ (2) ให้เสนอเหตุผลความจำเป็นต่อรัฐมนตรีเจ้าสังกัด เพื่อพิจารณาเป็นราย ๆ ไป

ข้อ 38 ให้ข้าราชการที่ได้รับการคัดเลือกให้ไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศขึ้นใบลาต่อผู้บังคับบัญชาไปตามลำดับจนถึงรัฐมนตรีเจ้าสังกัด เพื่อพิจารณาอนุญาต และมีคำสั่งให้ข้าราชการผู้นั้นลาไปปฏิบัติงานได้โดยถือว่าเป็นการไปทำการใด ๆ อันจะนับเวลาระหว่างนั้นเหมือนเต็มเวลาราชการ มีกำหนดเวลาไม่เกินสี่ปีสำหรับการไปปฏิบัติงานประเภทที่ 1 หรือมีกำหนดเวลาไม่เกินหนึ่งปีสำหรับการไปปฏิบัติงานประเภทที่ 2 โดยไม่ได้รับเงินเดือน เว้นแต่อัตราเงินเดือนที่ได้รับจากองค์การระหว่างประเทศต่ำกว่าอัตราเงินเดือนของทางราชการที่ผู้นั้นได้รับอยู่ในขณะนั้น ให้มีสิทธิได้รับเงินเดือนจากทางราชการสมทบ ซึ่งเมื่อรวมกับเงินเดือนจากองค์การระหว่างประเทศแล้วไม่เกินอัตราเงินเดือนของทางราชการที่ข้าราชการผู้นั้นได้รับอยู่ในขณะนั้น

ข้อ 39 ข้าราชการที่ได้รับอนุญาตให้ไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศ หากประสงค์จะอยู่ปฏิบัติงานต่อ ให้ยื่นเรื่องราวพร้อมทั้งเหตุผลความจำเป็นและประโยชน์ที่ทางราชการจะได้รับต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงรัฐมนตรีเจ้าสังกัด เพื่อพิจารณาอนุญาตและมีคำสั่งให้ข้าราชการผู้นั้นไปปฏิบัติงานได้โดยถือว่าเป็นการไปทำการใด ๆ อันจะนับเวลาระหว่างนั้นเหมือนเต็มเวลาราชการตามกฎหมายว่าด้วยกำหนดหลักเกณฑ์การสั่งให้ข้าราชการไปทำการซึ่งให้นับเวลาระหว่างนั้นเหมือนเต็มเวลาราชการได้อีกแต่เมื่อรวมแล้วต้องไม่เกินสี่ปี

การอนุญาตให้ข้าราชการผู้ใดปฏิบัติงานประเภทที่ 2 เกินกว่าหนึ่งปี ให้ผู้บังคับบัญชาสั่งให้ผู้นั้นออกจากราชการในช่วงเวลาที่ไปปฏิบัติงานเกินหนึ่งปีด้วย

ข้อ 40 เมื่อกระทรวง ทบวง กรมเจ้าสังกัดได้มีคำสั่งให้ข้าราชการไปปฏิบัติงานตามข้อ 38 หรือให้ไปปฏิบัติงานต่อหรือให้ออกจากราชการตามข้อ 39 แล้ว ให้ส่วนราชการส่งสำเนาคำสั่งดังกล่าวให้กระทรวงการคลัง และองค์กรกลางบริหารงานบุคคลที่เกี่ยวข้องทราบด้วย

ข้อ 41 ให้กระทรวง ทบวง กรมเจ้าสังกัดจัดทำสัญญาผูกมัดข้าราชการที่ไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศประเภทที่ 2 ให้กลับมารับราชการในส่วนราชการเป็นเวลาหนึ่งเท่าของระยะเวลาที่ไปปฏิบัติงาน ข้าราชการผู้ใดไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศแล้ว ไม่กลับมารับราชการ หรือกลับมารับราชการไม่ครบกำหนดตามสัญญา ให้ชดใช้เงินเบี้ยปรับแก้ทางราชการ ดังนี้

(1) ไม่กลับเข้ารับราชการเลย ให้ชดใช้เป็นจำนวนเท่ากับเงินเดือนเดือนสุดท้ายที่ได้รับ คูณด้วยระยะเวลาที่ลาไปปฏิบัติงานที่คิดเป็นเดือน เศษของเดือน ถ้าเกินสิบห้าวันให้คิดเป็นหนึ่งเดือน

(2) กลับมารับราชการไม่ครบกำหนดตามสัญญา ให้ชดใช้เบี้ยปรับตาม (1) ลดลงตามส่วน

การทำสัญญาพรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามแบบและวิธีการที่กระทรวงการคลังกำหนดเมื่อจัดทำแล้วให้ส่งให้กระทรวงการคลัง และสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน แห่งละ 1 ชุดด้วย

ข้อ 42 ข้าราชการที่ไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศ เมื่อปฏิบัติงานแล้วเสร็จให้รายงานตัวเข้าปฏิบัติหน้าที่ภายในสิบวัน นับแต่วันถัดจากวันเสร็จสิ้นการปฏิบัติงาน และให้รายงานผลการไปปฏิบัติงานให้รัฐมนตรีเจ้าสังกัดทราบ ภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่กลับมาปฏิบัติหน้าที่ราชการ

การรายงานผลการไปปฏิบัติงานตามวรรคหนึ่ง ให้ใช้แบบรายงานการไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศ ตามที่กำหนดไว้ท้ายระเบียบนี้

ส่วนที่ 9

การลาติดตามคู่สมรส

ข้อ 43 ข้าราชการซึ่งประสงค์จะลาติดตามคู่สมรส ให้เสนอหรือจัดส่งใบลาต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับจนถึงปลัดกระทรวงหรือหัวหน้าส่วนราชการชั้นตรง แล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาอนุญาตให้ลาได้ไม่เกินสองปี และในกรณีจำเป็นอาจอนุญาตให้ลาต่อได้อีกสองปี แต่เมื่อรวมแล้วต้องไม่เกินสี่ปี ถ้าเกินสี่ปี ให้ลาออกจากราชการ

สำหรับปลัดกระทรวง หัวหน้าส่วนราชการชั้นตรง และข้าราชการในราชบัณฑิตสถานให้เสนอหรือจัดส่งใบลาต่อรัฐมนตรีเจ้าสังกัด ส่วนปลัดกรุงเทพมหานครให้เสนอหรือจัดส่งใบลาต่อผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เพื่อพิจารณาอนุญาต

ข้อ 44 การพิจารณาอนุญาตให้ข้าราชการลาติดตามคู่สมรส ผู้มีอำนาจอนุญาตจะอนุญาตให้ลาครั้งเดียวหรือหลายครั้งก็ได้โดยมิให้เสียหายแก่ราชการ แต่เมื่อรวมแล้วจะต้องไม่เกินระยะเวลาตามที่กำหนดในข้อ 43 และจะต้องเป็นกรณีที่คู่สมรสอยู่ปฏิบัติหน้าที่ราชการหรือปฏิบัติงานในต่างประเทศเป็นระยะเวลาติดต่อกันไม่ว่าจะอยู่ปฏิบัติหน้าที่ราชการหรือปฏิบัติงานในประเทศเดียวกันหรือไม่

ข้อ 45 ข้าราชการที่ได้ลาติดตามคู่สมรสครบกำหนดระยะเวลาตามข้อ 43 ในช่วงเวลาที่คู่สมรสอยู่ปฏิบัติหน้าที่ราชการหรือปฏิบัติงานในต่างประเทศติดต่อกันคราวหนึ่งแล้ว ไม่มีสิทธิขอ

ลาติดตามคู่สมรสอีก เว้นแต่คู่สมรสจะได้กลับมาปฏิบัติหน้าที่ราชการหรือปฏิบัติงานประจำในประเทศไทยแล้วต่อมาได้รับคำสั่งให้ไปปฏิบัติหน้าที่ราชการหรือไปปฏิบัติงานในต่างประเทศอีก ในช่วงเวลาใหม่จึงจะมีสิทธิขอลาติดตามคู่สมรสตามข้อ 43 ได้ใหม่
